

Förslag på nyckelinitiativ för att främja en hållbar livsmedelskedja

Värdekedja Livsmedel, materialflödesgruppen, samverkansgruppen för näringslivets klimatomställning.

Avsändare

WWF (Anna Richert), EAT (Sara Watz), Ragn-Sells och EasyMining (Pär Larshans, Anna Lundbom), Svenskt Vatten (Anders Finnson).

Stödjande aktörer

Deltagare i värdekedja Livsmedel: Pär Larshans RagnSells, Anna Lundbom EasyMining, Sara Watz EAT, Anna Richert WWF, Anders Finnson Svenskt Vatten, Lill Bölte Systembolaget, Johan Hulten IVL, Ulf Sonesson RISE, , Marie Gidlund Sweden Food Arena, Maria Smith Axfoundation, , Kristina Atkisson WWF, Susanna Lind Svenskt Vatten, Peter Sörngård Svenskt Vatten, Catarina Paulson Alfa Laval ,Sara Sundqvist Livsmedelsföretagen, Filip Ekander Svensk Dagligvaruhandel och Jens Berggren LRF - förslaget är samverkat.

Myndigheter som varit del av processen: Tillväxtverket (Marie Persson), Jordbruksverket (Per Bodin)

Introduktion

Samverkansprogrammet Näringslivets klimatomställning syftar till att Sverige ska gå före på klimatområdet och bli världens första fossilfria välfärdsland. Detta går inte att genomföra utan att adressera utmaningarna i livsmedelssektorn samtidigt som man balanserar klimatfrågan mot andra brännande frågor såsom krisen för den biologiska mångfalden samt utmaningarna som vi står inför när det gäller folkhälsa. Arbetsgruppen i Värdekedja livsmedel under materialflödesgruppen har tagit fram följande förslag till åtgärder som vi vill se för att uppnå målen med samverkansprogrammet. Begreppet hållbarhet anser vi innefattar alla tre dimensionerna av hållbarhet: ekologi, ekonomi och sociala aspekter inklusive hälsa, som tydliggörs i rapport från Jordbruksverket 2021.

Initiativen i förslaget har valts ut baserat på nedan listade kriterier, inspirerade av urvalsprocessen för UN Food Systems Summit samt syftet med arbetet inom regeringens samverkansgrupper för näringslivets klimatomställning:

- Ska ha påvisbar effekt och kan skalas upp
- Ska vara genomförbara
- Ska leverera på SDG(s), nationella miljömål, livsmedelsstrategin och regeringens övergripande mål om ett fossilfritt svenskt näringsliv 2045
- Ska bidra till Sveriges ställning som exportland vad gäller varor och tjänster

Förslag på prioriterade initiativ (resursåterföring beskrivs i ett separat förslag från Värdekedja Livsmedel)

Offentlig sektor

1. Vi vill se att kommuner och landsting i ökad utsträckning sätter hållbarhetsmål för offentliga måltider samt att leveransen på uppsatta mål ska följas upp och säkerställas i relation till de svenska miljömålen liksom agenda 2030. Levererar på pågående initiativ: Livsmedelsstrategin .

Data

2. Vi vill se en offentligt finansierad, publikt tillgänglig och transparent databas med information om livsmedels hållbarhetspåverkan som ska underlätta för livsmedelssektorn och i förlängningen för konsumenter att göra hållbara val samt bidra till och möjliggöra innovationer inom livsmedelsområdet. Vi vill att SCB ska få till uppdrag att upprätta räkenskaper för livsmedelssystemet vad gäller flöden av näringsämnen, resursanvändning samt påverkan. Levererar på pågående initiativ: fördjupade utvärderingens förslag om ökad kunskap om hållbara livsmedelssystem liksom Farm2Fork.

Utbildning

3. Vi vill se ett kompetens- och statuslyft inom hållbarhetsfrågor för alla som arbetar konsumentnära med livsmedel: butikspersonal, måltidspersonal m fl. samt primärproducenter och SMEs inom livsmedelssektorn. Levererar på pågående initiativ: Vinnovas omställningslyft.

4. Vi vill se en informationsinsats till allmänheten för att öka kunskapen om livsmedel kopplat till hållbarhet samt i förlängningen öka betalningsviljan för hållbarhetsåtgärder i primärproduktionen. Levererar på pågående initiativ: Livsmedelsstrategin.

Styrmedel

5. Vi vill att beslutsfattarna ska anta nationella mål för en hållbar livsmedelskonsumtion som beaktar planetens gränser och alla tre dimensionerna av hållbar utveckling. Vägledande bör vara ett inkluderande perspektiv där alla intressenter involverats och arbetet bör baseras på tillgänglig forskning om hållbara matsystem. Levererar på pågående initiativ: pågående arbete med nationella mål för hållbar livsmedelskonsumtion (Livsmedelsverket och FHM).

6. Vi vill se att utveckling och införande av effektiva och attraktiva styrmedelspaket för hållbara livsmedelssystem och säkerställa att inte existerande styrmedel styr i motsatt riktning. Återförsel av finansiella medel till hållbarhetsåtgärder i lantbruket bör ske för att finansiera arbetet med ökad hållbarhet.

Infrastruktur

7. Vi vill att den inhemska produktionen av mat blir mindre beroende av importerade insatsmedel samt att tillförsel av bekämpningsmedel och mineralgödselmedel minskas i takt med att lokala resurser utnyttjas på ett mer hållbart sätt. Här behöver reformering ske av regelverk som möjliggör nyttjande av återvunna näringsämnen av hög kvalitet (se tidigare samverkat förslag om resursverk).

8. Vi efterfrågar en fortsatt stark satsning på bredbandsutbyggnad i hela Sverige, detta är en förutsättning för utvecklingen av en hållbar livsmedelsproduktion i hela landet.

Växtbaserade proteiner

9. Vi vill se en ökad produktion och infrastruktur (förädling, hantering) av svenskproducerade växtbaserade proteinrika livsmedel i syfte att möta den ökande efterfrågan samt dra nytta av exportpotentialen. Här krävs riktade satsningar för att attrahera etableringar och investeringar i produktionsanläggningar som kan förädla våra svenska råvaror samt riktade exportsatsningar för att främja export av våra växtbaserade proteiner.

Biologisk mångfald, bevarande och återställande av land och hav

10. Vi vill se en strategi för att säkerställa att global livsmedelsproduktion sker på befintlig jordbruksmark genom att implementera en nollexpansionspolicy för importerade produkter till Sverige och EU samt verka för att återställa och återbeskoga degraderad mark och havsmiljöer globalt.

Matsvinn

11. Vi vill se ett tydligt beskrivet mål att halvera matsvinnet i hela livsmedelskedjan (produktion till konsument) till 2030 med metoder och stöd för aktörer i livsmedelskedjan samt resurssättning av arbetet hos relevanta myndigheter och aktörer.

Levererar på pågående initiativ: Livsmedelsstrategin

Sjömat

12. Vi vill se åtgärder för att öka konsumtionen av idag underutnyttjade fiskarter som t ex brax, mört samt en strategi för ökad hållbar produktion av blå proteiner i hav, sjö och på land.

Antibiotika

13. Vi vill stärka det svenska arbetet med att implementera kriterier för ansvarsfull och minskad användning av antibiotika samt sprida den svenska modellen globalt i syfte att öka export av produkter och koncept samt att öka genomslaget internationellt med bibehållen lönsamhet. Här krävs riktade satsningar på ökad framtagning av kunskap och kunskapsspridning för att säkerställa att den svenska modellen fortsatt utvecklas och ligger i framkant. Levererar på: Regeringens pågående utredning för stärkt svenskt arbete för ansvarsfull antibiotikaanvändning till djur globalt.

Förpackningar

14. Vi vill se en omställning till fossilfria och materialåtervinningsbara förpackningar till år 2030. För att lyckas krävs ett tydligt politiskt engagemang och långsiktiga beslut för att bidra till en ökad materialåtervinning, stimulerad efterfrågan av återvunna material och tydliga incitament för att utveckla den inhemska produktionen av förnybar förpackningsråvara. Levererar på: Den nationella strategin för cirkulär ekonomi.

Innovation

15. Livsmedelskedjan har potential att bli en innovativ tillväxtmotor som genererar såväl hållbar omställning, nya exportmöjligheter som jobb i hela Sverige. Livsmedelskedjan efterfrågar en nationell, 10-årig satsning på ett nytt modernt strategiskt innovationsprogram som har marknadens och livsmedelskedjans behov som utgångspunkt. Programmet ska medverka till att driva en utveckling av innovationssystemet så att det blir tillgängligt för alla företag, oavsett bransch, företagsstorlek och geografisk placering samtidigt som livsmedelskedjan fungerar som ett policylab för hur en omställning till en hållbar bransch kan bli verklighet. Satsningen ska driva innovation och hållbar utveckling i alla led i livsmedelskedjan.

Internationella regelverk

16. Vi vill se Sverige som en proaktivt drivande kraft i arbetet med EU-lagstiftning för hållbara livsmedelssystem enligt Farm to Fork, som planeras till 2024. Vi vill att svenska aktörer kraftsamlar inom EU och bidrar med kompetens och samverkansplattformar i syfte att öka hållbarhetsprestanda inom EU, öka svensk export och samtidigt skapa likartade spelregler för aktörer i livsmedelssystemet. Levererar på pågående initiativ: Livsmedelsstrategin

Bakgrund

Det sätt vi producerar, konsumerar och distribuerar livsmedel är avgörande för människors hälsa, social rättvisa, ett stabilt klimat och biologisk mångfald, vilket gör livsmedel till den enskilt viktigaste faktorn för att uppnå Agenda 2030 och Parisavtalet. Kostrelaterad sjukdom är den främsta drivkraften till för tidig dödlighet globalt samtidigt som livsmedelsproduktionen är den främsta drivkraften bakom förlust av biologisk mångfald och vattenföroreningar. Den står också för 20 - 30 procent av utsläppen av växthusgaser och är därför den enskilt största utsläpparen av växthusgaser. Vidare leder den ökande urbaniseringen globalt till att avståndet från livsmedelsproduktionen till var majoriteten av konsumtionen sker ökar, samtidigt som behoven av att återföra näringsämnen i produktionen ökar.

Utmaningen är tydlig - livsmedelssystemen är i gungning och de medförda riskerna ökar för både människor och planet. Över 800 miljoner människor – mer än var tionde person i hela världen – lider av undernäring samtidigt som en tredjedel av all mat som produceras går till spillo, varav förlusterna i primärproduktionen är ännu högre. Samtidigt ökar andelen människor med övervikt och fetma, vilket nu drabbar mer än 2 miljarder barn och vuxna. Det är sammanlänkningarna mellan dessa stora hot som gör situationen akut – och samtidigt ger oss stor möjlighet till handling för att använda outnyttjad potential för nya hållbara affärsmodeller, lösningar och värdeskapande. För att frigöra möjligheten till nytt värdeskapande måste åtgärder och lösningar inriktas på en integrerad samarbetsstrategi över branscher, discipliner, länder och kontinenter.

Spår "Värdekedja Livsmedel", del av regeringens samverkansprogram "Näringslivets klimatomställning 2045", har som ambition att inspirera till regeringens policyarbete och satsningar samt livsmedelskedjans samverkan och framtagande av konkreta initiativ. Regeringens övergripande mål är ett fossilfritt svenskt näringsliv 2045, spår "Värdekedja Livsmedel" siktar mot ett klimatneutralt svenskt livsmedelssystem 2040*.

Nyckelinitiativen ovan beskriver viktiga actions (policyförändringar, initiativ och samarbeten), baserat på relevant forskning, som krävs för att nå en mer hållbar svensk livsmedelskedja samt säkerställa Sverige och svenska företag i livsmedelskedjan som konkurrenskraftiga och bidragande till en livsmedelskedja inom planetens gränser.

De beskrivna nyckelinitiativen är i linje med publikationer som "Food in The Anthropocene: the EAT-Lancet Commission on Healthy Diets From Sustainable Food Systems" (2019), [cb2005en.pdf \(fao.org\)](#), [Sustainable food systems: Concept and framework \(fao.org\)](#)

¹ Tilman, D., and Clark, M. (2014). Global diets link environmental sustainability and human health. *Nature* 515:518-522. doi: 10.1038/nature13959.

Tilman, D., Clark, M., Williams, D. R., Kimmel, K., Polasky, S., et al. (2017). Future threats to biodiversity and pathways to their prevention. *Nature* 546:73- 81. doi: 10.1038/nature22900.

Springmann, M., Clark, M., Mason-D'Croz, D., Wiebe, K., Bodirsky, B. L., et al. (2018). Options for keeping the food system within environmental limits. *Nature* 562:519-525. doi: 10.1038/s41586-018-0594-0.

Willett, W., Rockström, J., Loken, B., Springmann, M., Lang, T., et al. (2019). Summary Report of the EAT-Lancet Commission. Healthy diets from sustainable food systems.